

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Osin selkiyttää.

On kuitenkin hyvä huomioida lastensuojelun palveluiden piirissä olevat esimerkiksi kehitysvammaiset lapset, joiden liikkumista joudutaan rajaamaan ikätasoisesta poikkeavasti. Ulkoilujen tueksi tarvitaan aikuista ja itsenäinen liikkuminen saattaa johtaa onnettomuuksiin. Viranomaisten tarkastuskäynneillä yksiköihin on asiassa otettu kantaa rajoituspäätösten tekemisen puolesta, mutta kun päätöksiä ei saa ketjuttaa tai tehdä ennakoivasti, on se aiheuttanut palveluun vaikeita tilanteita ratkaistavaksi. Onko näissä tilanteissa kirjaus lapselle tehtävään erityishuolto-ohjelmaan riittävä?

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Asiakasmitoitus on hyvä asia, mutta se ei yksistään riitä takaamaan lastensuojelulaissa säädettyjen, lakiesityksen myötä lisääntyvien, tehtävien toteutumista ja lapsen oikeutta oman sosiaalityöntekijän kanssa tehtävään kiinteään yhteistyöhön. Asiakkaat ovat vaativuudeltaan heterogeeninen joukko. Sosiaalityöntekijällä täytyy mahdollistaa riittävästi aikaa tehtävänsä toteuttamiseen.

Yleisesti voidaan todeta, että sijaishuollossa olevien lasten määrä on ollut lainsäädännön muutoksista huolimatta viime vuosina kasvussa. Ennaltaehkäisevät ja kevyemmät palvelut eivät tällä hetkellä toimi suunnitellulla tavalla lainsäädännöllisestä ohjauksesta huolimatta. Lisäksi sijaishuoltoon tulevien lasten ja nuorten tarpeet ovat monimutkaistuneet ja tuen tarve kasvaa koko ajan.

Eräs suurimmista ongelmista on tällä hetkellä sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja tavoitettavuus, jotka haittaavat laadukkaan ja lainmukaisen lastensuojelutyön toteutusta sekä kunnissa että yksityisissä yksiköissä. Kysymys on osaltaan siitä, että ammattitaitoisia lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä on määrällisesti liian vähän ja osin toimintojen organisoinnista. Työ on pitkälti ”tulipalojen sammuttamista” ja siten erittäin kuormittavaa työntekijöille. Tästä johtuen myös lastensuojelun apu tulee väistämättä myöhässä ja aiheuttaa viivettä ennaltaehkäisyssä. Toisaalta myös vaativat asiakastilanteet saattavat jäädä pimentoon ja aiheuttavat myös sijoitusten viivästymistä ja tarvetta rankemmalle sijaishuollolle, jolloin tilanteen haltuunsaaminen on entistä vaativampaa.

Lakisääteinen mitoitus ei paranna tilannetta, ellei alan työvoiman saatavuus parane. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksesta säättäminen ei siis ole yksin riittävä toimenpide.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sekä kuntien että yksityisten yksiköiden osalta on mahdollistettava riittävät ja oikea-aikaiset erikoissairaanhoidon palvelut. Myös tätä yhteistyötä hankaloittaa ammattilaisten puute. Jonot ovat pitkät ja erityisesti psykiatristen poliklinikka-aikojen saaminen voi olla joillakin alueilla hankalaa. Tarvetta terveydenhuollon palveluille on erityisesti nuoren tilannetta vakiinnutettaessa. Lastensuojelulaitoksissa edellytetään työntekijöiden valinnassa sosiaalialan osaamista, eikä tästä syystä johtuen yksiköissä ole käytettävissä riittävästi terveydenhuollon asiantuntemusta esim. lasten psykiatristen erityishaasteiden hoitamiseen. Ongelmana on myös psykiatristen sairaanhoitajien koulutuksen lopettaminen, mikä näkyy rekrytoinneissa työntekijöiden osaamisvajeena. Tämä pitäisi huomioida terveydenhuollon koulutussisällöissä/ suuntautumisoopinnoissa. Resursseja tulee lisätä erityisesti lasten ja nuorten psykiatriseen avo- ja laitoshoitoon. Lastensuojelulaitokset eivät tuota tai korvaa terveydenhuollon palveluita lapsille, vaan sijoituksen taustalla ovat aina lastensuojelulain mukaiset perusteet. Sijoitusta ei saa koskaan käyttää keinona korvaamaan terveydenhuollon palveluita, esimerkiksi psykiatrista hoitoa. Jokaisella lapsella on oikeus tuentarpeensa mukaisiin palveluihin.

Toisena tavoitteena haluamme korostaa lastensuojeluun sijoitettujen lasten erityisyyttä ja haasteita esimerkiksi hoitoon sitoutumisessa ja kannatettavaa onkin, että psykiatrian palvelutuotanto pystyisi entistä enemmän mukautumaan heidän tarpeisiinsa esimerkiksi jalkautuvilla palveluilla, joista sijaishuoltoyksiköissä on hyviä kokemuksia.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Ehdotus korostaa oikein sosiaalihuollon asiakkuuden ensisijaisuutta. Tämä ei saa kuitenkaan aiheuttaa lastensuojelun asiakkuuden kynnyksen korottumista. Tarkoituksenmukaista ei ole kuitenkaan pyrkiä sosiaalihuollon palveluilla hoitamaan asiakkuuksia, joissa on selkeä lastensuojelullinen tarve.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä säätelyllä olisi?

Yleisesti on tärkeää, että asiakkuuden alkaminen ja päättyminen on määritelty selkeästi. Tämä selkiyttää lapsen tilannetta ja työn suunnitelmallisuutta. Ellei näin tehdä, on viranomaisella arkistoissaan ns. haamuasiakkaita. Tämä on tärkeää myös asiakkaiden ja heidän perheidensä oikeusturvan kannalta. Käytännössä tällä hetkellä asiakkuuden alkupää on loppupäätä selkeämpi ja asia liittyy pitkälti avohuollon palveluihin.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Ei pääosin

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Nykyinen lastensuojelulaki antaa mahdollisuuden toteuttaa avohuollon tukitoimia hyvinkin intensiivisesti erilaisilla malleilla. Pykälässä tulee selkiyttää, miten avohuollon tehostettu tukitoimi eroaa jo nyt annettavista palveluista kuten intensiivisestä perhetyöstä. Onko kyse enemmänkin sosiaalihuollon palveluiden ja lastensuojelupalveluiden rajapinnasta ja kumman mukaan toimitaan ja palvelua järjestetään.

Avohuollon palveluiden kehittäminen edellyttää, että järjestämisvastuussa olevat tahot lisäävät resurssointia palveluiden tuottamiseen kuten erilaisiin tukitoimiin ja suurempien ongelmien ennaltaehkäisyyn.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa säätelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla säätelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän säätely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Esitys on oikeansuuntainen.

Sijoituspaikka tulee valita ensisijaisesti lapsen edun ja tarpeiden perusteella esimerkiksi erityisosaamiseen liittyvät tarpeet huomioon ottaen. Lapsen tai nuoren sijoituksessa tulee lisäksi huomioidavaksi lapsen perheen kuntoutukseen liittyvät seikat tilanteen parantamiseksi ja lapsen kotiutumisen mahdollistamiseksi.

Lastensuojelupalveluiden kilpailutukset ovat ns. puitesopimusmenettelyitä, joissa puitejärjestelyyn valitaan useita tuottajia ns. etusijajärjestykseen. Etusijajärjestys määräytyy pääsääntöisesti halvimman hinnan perusteella. Sijaishuoltopaikasta päätettäessä olisi onnistumisen kannalta erittäin

tärkeää ottaa huomioon ensisijaisesti lapsen etu ja kuntoutuksellisen osaamisen tarpeet. Kilpailutusten vallitseva toteutustapa johtaa kuitenkin hyvin usein tilanteisiin, joissa sijaishuoltopaikka valitaan ensisijaisesti hinnan perusteella.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen sijaishuollon aikana on yksi edellytys lapsen kuntoutumiselle.

Ehdotus on hyvä ja lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijän vastuun korostaminen etenkin sijoituksen valmistelun ja alkuvaiheen yhteistyössä opetustoimen kanssa on kannatettavaa.

Samalla on myös huolehdittava sivistys- ja opetustoimien osaamisesta sijoitettujen lasten erityistarpeista koulunkäynnin tukemisessa. Perusopetuksessa inklusion lisääminen on yleisesti ottaen hyvä periaate, mutta on johtunut monissa kunnissa säästökeinoksi ja vaarantanut sijoitettujen lasten sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Vaativan sijaishuollon selkeyttäminen yhteisesti järjestettävänä palveluina on kannatettavaa. On kuitenkin samalla muistettava pitää huolta integroitujen palveluiden yhteistyön mahdollisuuksista myös resurssien tasolla. Lisäksi olisi selkiytettävä eri palvelumuotojen erityispiirteiden vaikutus sijaishuollon järjestämiseen. Esimerkiksi päihdehoitopalvelut alaikäisille (päihdeklinitikat yms. lakiehdotuksessa huomioitu osittain), vammaispalveluiden erityispiirteet, (vrt. vastaus 1 kasvatukselliset keinot ja rajoitukset) ja psykiatrian palveluiden mahdollisuudet esim. jo mainittuun jalkautuvaan palveluun

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Mahdollisuus pidempään kuntoutusjaksoon mahdollistaa parempaa yksilöllistä kuntoutusta ja parantaa lopputuloksia ottaen huomioon, että monet sijoitetut nuoret kärsivät vakavista päihdeongelmista. Myös lapsen ja nuoren oppimisen ja käyttäytymisen muutokset vaativat aikaa.

Sijaishuoltoyksiköiden ja terveydenhuollon yhteistyötä tulee parantaa ja joustavoittaa. Usein kysymys on päivystysaikaisista tilanteista.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Pidempi erityisen huolenpidon jakso rauhoittaa nuoren tilannetta ja parantaa aitoja kuntoutumismahdollisuuksia. Ongelmat ovat syntyneet usein pidemmän ajan kuluessa ja niiden korjaaminen vaatii aikaa ja suunnitelmallisuutta.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enimmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Vaikeasti oireilevien nuorten hoitoon tarvitaan erityisyksiköille lisää lainsäädännön mahdollistamia keinoja. Nykyinen jakson maksimikesto 90 vrk on monessa tapauksessa liian lyhyt.

Pidemmän jakson mahdollistaminen yhdellä päätöksellä poistaa turhaa hallinnollista työtä ja mahdollistaa varsinkin haasteellisissa tilanteissa parempaa suunnittelua. On hyvä, että työryhmä on ottanut realistisesti huomioon vaikeat päihdeongelmat. Myös nuorten kanssa tehtävän yhteistyön kannalta on tärkeätä, että nuori tietää riittävän pitkäkestoisen hoitojakson olevan mahdollista.

Erityisen huolenpidon jaksoa järjestettäessä on myös otettava huomioon lapsen mahdollisuus palata yksikköön, jossa hän on ennen jaksoa asunut. Kun jakson pituus on ehdotuksen mukaisesti jopa 180 vrk, on edellisen yksikön haastavaa säilyttää paikkaa erityisen huolenpidon jaksolla olevalle lapselle / nuorelle, mikä kuitenkin kiintymyksen ja suhteen luomisen sekä kuntoutumisen kannalta saattaa olla merkityksellisintä.

Erityisen huolenpidon jakson aikana korostuu sosiaalityöntekijän vastuu jakson toteutumisen seurannasta ja sen tarvittaessa päättämisestä

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

a säädettäessä on myös muistettava, että sosiaali- ja terveysalalla on kaikkien palvelujen osalta työvoimapula. Kesäkuussa 2020 säädetyt ikääntyneiden palveluita koskevat

vuoteen 2023 saakka kohoavat mitoitusvaatimukset vaativat tuhansien hoitajien lisäystä. Hoivan työvoimapula tulee heijastumaan aikaisempaa voimakkaammin myös lastensuojeluun tällä vuosikymmenellä. Jo nyt kunnissa ja yksityisillä toimijoilla on paljon tilanteita, että avoimiin työpaikkoihin ei ole yhtään hakijaa. Useissa yksiköissä joudutaan paikkaamaan tuntityöntekijöiden

avulla pysyvän henkilöstön puutetta. Samalla kilpailutuksissa ja lainsäädännössä kiristetään työntekijöille asetettavia vaatimuksia. Myös 2016 voimaan astunut lainsäädäntö nimikesuojauksesta on aiheuttanut kentällä jonkin verran epäselvyyksiä (vaaditaan vain tiettyjä nimikkeitä kuten sosionomeja). Myös palkkakilpailu tulee kovenemaan lähivuosina.

Sijaishuollon laitoshoidossa työskentelevältä ohjaajalta vaaditaan vaativaa vuorovaikutusosaamista ja kuntoutustyöskentelyä, paineensietokykyä, itsesäätelykykyä ja oikeaa asennetta asiakkaiden monimuotoisiin tarpeisiin. Toiminta on erittäin tiukasti lainsäädännön ja valvovien viranomaisten taholta säädeltyä ja valvottua. Toisaalta sijaishuoltoyksiköiden kolmivuorotyö on arjen turvallisuuden, hoivan, huolenpidon ja arkilogistiikan hoitamista; turvallisena aikuisena toimimista kolmessa vuorossa.

Pelkkä säätäminen mitoituksesta ei siis riitä, vaan koulutuspaikkoja lisäämällä ja alan veto- ja pitovoimaa parantamalla on varmistettava henkilöstön riittävyttä. Lastensuojeluyksikössä henkilöstön tarve voi vaihdella lyhyellä aikavälillä merkittävästikin lasten tilanteiden vaihdellessa.

Lainsäädännössä tulee olla mitoituksen osalta tarkat reunaehdot, jotta ne tulevat huomioon otetuksi myös kilpailutuksissa ja kuntien varatessa resursseja lastensuojelua varten. Jos mitoituksvaatimuksia muutetaan kesken sopimuskauden, tulee korkeammat mitoitukset ottaa oikea-aikaisesti huomioon voimassa olevissa sopimuksissa.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Ei

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Eriyistä tukea tarvitseville nuorille ei ole tällä hetkellä riittävästi paikkoja. Paikkojen riittävyttä tulisi seurata keskitetysti.

Lastensuojelussa on tällä hetkellä kokonaisuutenaan arvioiden liian vähäiset resurssit. Yksityisellä sektorilla on runsaasti alan osaamista ja yksityinen sektori pystyy tarvittaessa vastaamaan nopeasti ja joustavasti kuntien palvelutarpeisiin nykyistä enemmän. Yksityinen lastensuojelu on myös verovarojen käytön näkökulmasta oikea ratkaisu, koska yksityinen pystyy matalan hallintonsa ja taloudellisen tehokkuutensa vuoksi tuottamaan samalla rahalla palveluita useammalle. Yksityisten ostopalveluiden kohdalla kunnat eivät myöskään maksa tyhjästä paikoista, vaan taloudellisen riskin kantaa yksityinen toimija. Tulevaisuudessa tulee yksityisten ja julkisten toimijoiden yhteistyötä tiivistää osaamista ja hyviä käytäntöjä nykyistä tehokkaammin jakamalla.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Lähtökohtaisesti kaikki rajoitukset tulee tehdä lasta kunnioittavasti ja nuoren suojelemiseksi ja turvaksi lasta tai nuorta alistamatta. Rajanveto tavanomaisen kasvatuksen ja rajoitusten välillä on

tilanteen mukaan vaihteleva. Lapsen kronologinen ikä ja kehitysikä ovat kaksi eri asiaa. Lisäksi lapsella voi olla kasvatuskäytäntöihin vaikuttavia aistiongelmia. Lapsen ja nuoren vapauden rajoittamista tulee harkita tarkasti ja se tulee olla käytettävissä silloin kun syyt juontuvat lapsen omista lähtökohdista.

Valvonta ja viranomaisyhteistyön haasteet konkretisoituvat lasten rajoitustoimenpiteistä keskusteltaessa ja päätettäessä. Lapsiasiainvaltuutettu Pekkarinen totesi Hyvinvointiala HALL:ssa 6/2019: ”käytöshäiriöisten lasten ja nuorten tilanteessa heijastuu yleiseurooppalainen ongelma, kun suljettua laitoshoidon on pyritty vähentämään, ilmestyy ongelmia. Yksi keino on avata terveydenhuollon yksiköitä (esimerkiksi Eva ja Neva), mutta näihin pääsy vaatii mielenterveysdiagnoosin. Toinen vaihtoehto on nuorisovankila. Nyt muutamat alaikäiset ovat aikuisten seassa vankiloissa. Rikosseuraamuslaitos tai Valtion koulukodit eivät halua ottaa vastaan näitä nuoria.”

Rajoitustoimenpiteet ovat herättäneet viime vuosina paljon keskustelua ja asiaa on pohdittava yhteisesti julkisen ja yksityisten toimijoiden kesken. Keskustelu ja rajoitustoimenpiteiden valvonta tulee ulottaa myös sijaisperheisiin.

Lasten ja heidän sijoituksistaan vastaavien sosiaalityöntekijöiden yhteydenpitoa rajoittaa tällä hetkellä eniten vastuusosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja puute.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Rajoituspäätöksessä tulee edelleen olla eroteltuna henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu. Lakiehdotuksessa on tähän erillinen maininta päihdehoitoon erikoistuneissa yksiköissä. Kuitenkin myös muissa yksiköissä on joskus tarvetta rajata yhteydenpitoa ja ottaa siihen käytettävät välineet laitoksen haltuun. Tällaisia tilanteita saattaa olla esimerkiksi laitteiden käyttö seksipalveluiden myymiseen tai muuten holtittomaan käytökseen sosiaalisessa mediassa. Tällöin laitteiden haltuunotolla myös tosiasiallisesti rajoitetaan yhteydenpitoa omalla laitteella läheisiin, vaikka se käytännössä mahdollistetaan yksiköiden puhelimilla tai muilla yhteydenpitovälineillä.

Rajoituspykälät edellyttävät laitoksissa tehtävien päätösten tiedoksiantamista välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tarkennettava olisi ainakin perusteluihin miten tiedoksiannon on hyvä tapahtua. Riittääkö puhelimitse vai tarvitseeko sosiaalityöntekijä päätöksen perusteineen, jotta voi tarkastella sen sisältöä ja muuttaa tarvittaessa päätöstä? Onko lieventäminen tai lakkauttaminen oma päätöksensä ja kirjaako sen sosiaalityöntekijä uutena päätöksenä omaan järjestelmäänsä, josta jatkossa toimitetaan myös aluehallintoviranomaiselle ja kuinka nämä päätökset yhdistyvät järjestelmissä?

Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan ottaminen päätöksentekoon on hyvä uudistus.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Pykälä selkeyttää toteuttamista ja 5 momentin tupakkatuotteiden hävittäminen selkiyttää nykyisiä käytännön sovelluksia huomattavasti

Haltuunottopäätöksessä voidaan ottaa haltuun esim. rahavarat. Perusteluissa todetaan rahojen palauttamisesta lapselle esim. säännösteltynä. Kirjataanko tämä jo päätökseen tai vaatiiko se keskustelua lapsen sosiaalityöntekijän kanssa ja riittääkö siinä kirjaus lapsen asiakasasiakirjoihin?

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotus pykälään lisättävästä mahdollisuudesta metallinilmaisimen käyttöön on kannatettava.

68 § Kiinnipitäminen

Pykälästä poistetaan kiinnipidon hoidollisen ja huollollisen luonteen määritelmä. Kiinnipitäminen on tarkoitettu lyhytaikaiseksi suojaavaksi ja turvallisuutta koskevaksi toimenpiteeksi.

Esitetään ”Kiinnipitäminen on toteutettava hyväksyttävää hoidollista menetelmää käyttäen.” korvattavaksi ”Kiinnipitäminen on toteutettava hyväksyttävää turvallista menetelmää käyttäen”.

Perusteluosassa olisi hyvä selkiyttää kiinnipidon rajat; esimerkiksi missä kiinnipitoon voidaan ryhtyä (laitos, laitosalue, julkinen paikka jne.)

Lakiesitys ottaa myöhemmin kantaa 69§:ssä laitoksesta luvatta poistuneen lapsen palauttamiseen. Nykyisen lainsäädännön mukaan lyhytaikainen kiinnipito on mahdollista kuljettamiseen käytetyssä autossa. Haasteen kyseisessä tilanteessa on luonut luvatta poistuneiden lasten tai nuorten siirtyminen autoon esim. asunnosta tai poliisin tiloista. Poliisia voi pyytää saattamaan autoon asti, mutta usein muualla tapahtuvissa siirroissa ei ole mahdollisuutta pikaiseen virka-apuun. Kun kiinnipitäminen saa sisältää myös nuoren siirtämisen olisiko tätä ”aukkoa” hyvä pohtia suljettavaksi.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

On tarpeellinen toimenpide varsinkin vakavasti päihderiippuvaisten nuorten kohdalla.

Kiinnittäisin huomiota perusteluosiossa mainittuihin ulkoilualueisiin. Erityisesti ”hatka-alttiiden” lasten kohdalla on toteuttaminen haasteellista. Kuinka toteutetaan valvonta ja tilanteen sattuessa mitkä ovat hoito- ja kasvatushenkilöstön mahdollisuudet ottaa nuori kiinni.

Lakipykälää todetaan: 1 momentin edellytysten täytyessä. Ehdotetaan muutettavaksi jonkun edellytyksistä täytyessä. Pykälässä edellytysten välissä käytetään tai- sanaa, joka viittaisi yhden edellytyksen riittävyyteen

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Toimenpiteen suorittamisesta on käyty paljon keskustelua ja tällä hetkellä tilanne on se, että karkumatkalta palautettavat nuoret sitovat runsaasti yksiköiden ammattilaisten työpanosta. Lapsen sijaishuollonyksiköstä ei aina ole mahdollista irrottaa hakumatkalle työntekijöitä, koska myös yksikössä olevat lapset ovat oikeutettuja parhaaseen osaamiseen sekä riittäviin resursseihin.

Myös työaikalainsäädäntö asettaa etsinnälle ja palauttamiselle ehtoja. Pitkällä sijaitsevien laitosten osalla matkat paikan päällä toteutettavalle etsinnälle ovat miltei mahdottomat ja samalla syövät resurssia asuinyksikössä toteuttavalta hoidolta.

Pykälän muotoilu jättää avoimeksi pitääkö kuljettamiseen osallistuvan henkilöstön olla laitoksen vai asuinyksikön henkilöstöä. Laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen tulisi voida hoitaa saman toimijan palveluksessa oleva hoito- ja kasvatustyötä tekevä työntekijä, riippumatta työskenteleekö hän lapsen sijaishuollon yksikössä vai toisessa vastaavan palvelun yksikössä.

Lasten palauttamiseen pitää voida käyttää myös sijaisena toimivien sosiaali- tai terveysalan koulutuksen suorittaneita työntekijöitä.

Kun 69a § tuli lastensuojelulakiin 1.1.2020 käytännön haasteeksi nousi tästä tehtävä päätös ja sen soveltamisohje. Pykälämuotoilussa puhutaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai kiireellisissä tilanteissa johtajan tai hoito- ja kasvatushenkilöstön päätöksestä. Lakikoulutuksissa tästä ohjeistettiin päätöksentekoon kuten muissakin rajoituspäätöksissä joka ei ole siirtynyt käytäntöön. Käytännön soveltamisesta olisi hyvä kirjata päätöspäätöseluihin. Ainakaan etukäteisen päätöksen muotoileminen on haastavaa koska palautushetken tilannetta ei tiedetä.

Lastensuojeluyksiköstä luvatta poistunut tai sinne palaamatta jäänyt lapsi usein asettaa itsensä alttiiksi rikoksille joko tekijänä tai uhrina. Lisäksi hän saattaa altistua hyväksikäytölle. Virka-

apupyynnöissä tämän vaara-arvion tekeminen sosiaalipäivystyksissä on haastavaa ja saattaa johtaa epäselvyyksiin. Näin ollen virka-apupyynnö on sisällytettävä arvioon palauttamisesta ja sosiaalityöntekijän tehtäväksi.

70 § Eristäminen

Eristämisen kesto on usein lyhyempi kuin nyt säädettävä neljä tuntia. Tarvetta jatkolle on harvoin, mutta niissä tilanteissa, joissa tarve jatkamiselle on, on yhteistyö terveydenhuollon kanssa varmistettava.

Eristämistä tulee arvioida myös muiden lasten turvallisuuden näkökulmasta. Laitoksessa saattaa olla syntynyt tilanteita, joissa muu lapsiryhmä kokee olonsa turvattomaksi tai uhatuksi. Tällöin kyseeseen

saattaa tulla erottaminen muusta lapsiryhmästä esimerkiksi toisen sijaishuoltopaikan järjestämisen ajaksi, jolloin kyseessä on eristämisen kaltainen tilanne. Kuitenkin tällaisissa tilanteissa lapsella on kokoaikaisesti käytössään hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluva työntekijä, joten eristys ei ole vuorovaikutuksetonta tai yksin olemista.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Mahdollistaa yhteydenpidon rajoittamisen, joka osaltaan tukee vaikuttavan työn tekemistä.

Lainsäädännössä tulee selkiyttää sitä, milloin kysymyksessä on päihdehuollon yksikkö, jossa erityisiä rajoituksia voidaan toteuttaa. Tällä hetkellä päihdeongelmaisia nuoria on suuressa osassa lastensuojeluyksiköitä. Lupamenettely tulee ottaa käyttöön myös julkisen sektorin lastensuojeluyksiköissä, jotta yksiköiden määrittely yhdenmukaistuu.

Perusteluosiossa otetaan kantaa päihteiden käytön vaikutuksiin alaikäiseen sekä siitä johtuviin lieveilmiöihin. Tästä näkökulmasta ajatellen näihin yksiköihin sijoitetut nuoret vaarantavat merkittävästi omaa terveyttään päihteitä käyttämällä ja mahdollisten luvatta poistumisten aikana erityisesti tätä tapahtuu. Näin ollen virka-apupyntöjen tekemisessä ei tulisi olla suurtakaan erimielisyyttä sille, tarvitseeko sitä tehdä.

Ehdotetaan lisättäväksi henkilökatsastuksien säännönmukainen mahdollistaminen päihdekuntoutuksen aikana hoidon tueksi ja päihteettömyyden varmistamiseksi

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Paremmin. Sosiaalihuollon sisäisestä ja viranomaisten välisestä yhteistyöstä tulee huolehtia entistä paremmin.

Muutos on parempaan suuntaan, mutta jättää vielä paljon aukkoja karkailevan lapsen palauttamisen järjestämiseen

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Lakiesitys korostaa aluehallintoviraston valvontatehtävää eristystilanteissa. Mikäli lakiesitys tällaisenaan hyväksytään tulee tähän niin kuin rajoituspäätösten valvontaan osoittaa resurssi, muuten emme näe ilmoituksilla muuta kuin byrokratiaa lisäävän vaikutuksen.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on vastuu valvoa sijaishuoltopaikan toimintakäytäntöjä ja päätöksentekoa mikä on nähdäksemme riittävä.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Ilmoitusten kautta syntyy nykyistä kattavampaa tietoa rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Rajoitustoimenpiteiden läpinäkyvyys paranee. Ilmoitusten käsittelyyn on kuitenkin varattava resurssi. Myös nykyisin aluehallintovirastot saavat päätökset pyydettyä nähtäville selvityspyyntöjen ja kanteluiden kautta. Mikäli heillä ei ole resursseja valvontaa toteuttaa lakiesityksen vaatiman ilmoitusmenettelyn kautta, ei asia käytännössä muutu millään tavalla.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

-

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

Yleisesti olisi hyvä selventää lastensuojelun laitoshoitoon liittyviä käsitteitä, jotka ovat tulleet kentälle esimerkiksi kilpailutusten myötä; perustason laitoshoido, erityisyksikkö, vaativa laitoshoido, erityisen huolenpidon yksikkö, jatkossa päihdehoitoyksikkö jne.

Lisäksi henkilöstömitoitus jää avoimeksi / harkittavaksi lakitasolla esim. erityisyksiköiden mitoituksissa. Näemme harkinnanvaraisuuden hyvänä, mutta esimerkiksi aluehallintovirastojen ja Valviran lupamenettelyn mukaiset perusteet olisi hyvä kirjata näkyviksi lupamenettelyjen yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Nikkanen Marko
Familiar Oy